

Almby-Norrbyås hembygdsförening

Medlemsblad nr 56

September 2022

Husartorp 43 i Sörby Norrbyås

Innehåll

Husartorp 34, indelningsverket, ledung, krigsvinter,
höstens program, hembygdsföreningen i Arkivcentrum,
bilder av Kexfabriken och Österstationen

Redaktionell och grafisk bearbetning
Lennart Bäck

En kommande krigsvinter.

För 77 år sedan var det krig i Europa. Några av oss kommer ihåg den tiden. 2022 anföll Putins Ryssland Ukraina för att utplåna det och med terror mot civila. Kriget var tillbaka.

Under kriget för 80 år sedan följde jag noga krigsutvecklingen på olika fronter med små nålar på en karta och kunde namnen på flera generaler men informationen var bristfällig och bestod av radionyheterna klockan halv ett och nyheter som Dala-Demokraten förmedlade. Jag hade inga minnen av fredstid och led inte av bristen på godis. Det var naturligt att den enda bilen i byn var taxivolvon som drevs med gengas och någon gång misslyckades att köra skolskjutsen. Många vuxna klagade över den snåla tilldelningen på kaffe och gubbarna på tobaksransoneringen. På flera gårdar fanns en gris som inte redovisades och köttet kunde säljas utan ransoneringskupong. Bönderna jobbade extra i skogen eller med kolning eller med tjärbränning och ekonomin var god om man slapp bli inkallad. Krigsvintrarna var kalla och snörika och vi hade anpassat oss.

Hur kan vi anpassa oss till den kommande krigsvintern? Säkert ganska bra. Det finns tillgång till mat från hela världen, ingen behöver bli inkallad och våra medier har inga begränsningar. Vi hoppas slippa ransoning på el och att kriget i Ukraina får ett snabbt slut. Trots detta kan det hända att läget förvärras så att skylten här intill kan på nytt bli aktuell.

Sörby husartorp

Sörby säteri var rusthåll för husar nr 43 i Ö Nerikes Sqadron av Livregementets husarer. Torpet är ett putsat stenhus med intill halvmetertjocka väggar och ursprungligen sannolikt byggt i slutet av 1700-talet och därefter tillbyggt. Torpet har ett stort rum, kök i norra delen och förstuga. Loft är tillbyggt men utan trappa. Det saknar el, vatten och avlopp men är mycket välvårdat. Telefon var indragen. Till torpet fanns tidigare fähus, uthus och brunn.

Här följer husarerna och boende från år 1800 enligt årligt husförhör, församlingsbok 1896-1950 och generalmönsterrullor Livregementets husarer 1807-1885.

Husaren Peter Sör född 1777 flyttade in från Mellösa 1797 och gifte sig med den två år äldre Maja Stina Ökenfelt. Sör blev avskedad 1807. Under tiden i torpet fick de en son och två döttrar som alla dog som ettåringar. Till torpet flyttade år 1800 också barnhusflickan åttaåriga Christina Boström från Stockholm och bodde kvar till 1807. Ny husar 1807 Per Bäär (791119 Asker) med hustru och tre barn som flyttade ut 1812. Sverige var i krig den här tiden.

Johan Söder (891125 Lillkyrka) registreras som husar 34 (senare 43) år 1813 men flyttar aldrig in i torpet. Han bor redan med familjen i husartorp 33 i Bärsta. För båda husarerna är Djurclou rusthållare och ordnar ett extra husartorp i Mellösa. På det-

ta sätt får Djurclou ett disponibelt hus i närheten av Sörby. Johan Söder var troligen ute på krigståg 1813 och var kvar som husar till 1843.

1815 flyttade torparen Eric Ersson Ferm (920914) in och bodde kvar till 1824. Mellan 1816 och 1821 bodde också utfattiga - inhyses – Carl Jacob Sjöberg med hustru och son i torpet. 1835 kom Johan Ekner (1788 Gällerstå) med hustru och fyra döttrar.

Prästen som höll husförhör trodde att en husar skulle bo i torpet men hela tiden fanns det för inhyses.

Johan Söder fick avsked, återinsattes och avskedades 16 december 1843. Han ersattes av Anders Söder som redan bodde i Bärsta. Anders Baer hade det extra husartorpet i Mellösa och de båda bytte nummer, det extra husartorpet avvecklades och Anders Baer flyttade in i Sörby.

Anders Bär (210417 Sköllersta), gift med Charlotta Andersdotter (190830 Ekeby) och dotter var husaren som på nytt bodde i husartorpet från 11 november 1844. Anders Bär avled 1848.

Nyblivne husaren Per Gustaf Söderberg (290516 Sköllersta) flyttade in 1848 och gifte sig 1851 med Johanna Lovisa Olsdotter (251111 Lerbäck). De fick sonen Carl Gustaf Fredrik (520810) som alla år framåt blev kvar hos föräldrarna då han var mycket närsynt. Enstaka inhyses torparänkor bodde tidvis i torpet. Söderberg tjänstgjorde som husar tills han var 45 år då han i november 1873 ersattes av Karl Johan Andersson Söderlind (540603). Familjen Söderberg bodde kvar. Söderlind rymde 1877 och "säges tjena hos komminister Morling i Sköllersta". Han ersattes av Carl Ferdinand Gus-

tafsson Nordberg (540404 Örebro) som rymde till Amerika i november 1881. Efter honom insattes en volontär men 1885 blev nummer 43 vakant.

Arbetaren Karl Johan Petersson tog vid 1882 och fortsatte till 1890 då Sven Johan Andersson (570227) hustrun Maria Kristina Lästberg (530720) och sju barn flyttade in. De höll ut till oktober 1896.

Den 18 november 1896 flyttade torparen Per Adolf Persson (650228 Sköllersta) in med hustru Hulda Kristina Andersson (700121 Norrbyås) och barnen Kristina Linnea, Adolf Edvin och Erik Johan födda 1890-95. Barnen flyttade ut från 1911 men Edvin återkom till jordbruket på Barkatorp från 1918. Per Adolf och Hulda Kristina lämnade torpet 1933 och flyttade till Ön.

Nygifta Arvid Harald Gustavsson (080402 Norrbyås) och Karin Linnea f Larsson (040518 Almby) flyttade in, fick sonen Lars Harald (340221) och flyttade ut 1941. Johan Arvid Gustafsson (691002 Regna) som varit dödgrävare bodde kvar till 1944. Den siste som bodde permanent i torpet var skogsarbetaren Carl Olsson Bohlin som bodde där ett år och flyttade den 1 november 1948.

Indelningsverket

Att upprätta den indelta armén var ett smart sätt att få en stående armé med minimala kostnader för staten. Den infördes i sin helhet under 1680-talet genom att kontrakt upprättades mellan kungen och de olika landskapen och innebar ständigt knekthåll om 1200 man med därtill hörande underhåll. Landet skulle ha 28 regementen, 20 till fots och 8 till häst.

Ett antal bondehemman sammanfördes i rotar som skulle svara för rekrytering av en soldat (alltså en infanterist) och skötsel. Det ansva-

riga hemmanet kallades stamrote och bonden rotemästare. De större hemmanen utanför roteringen ansvarade för en husar med häst och kallades rusthåll. Knekten skulle ha vanligen 100 daler kmt i lega då han anställdes, lön varje år, cirka 35 daler kmt samt hemkall, bestående av ett spannland jord, äng till två lass hö och torp med uthus. Munderingen och dess underhåll skulle rotebonden eller rusthållaren bestå och han förvarade den också oftast. Vapnet fanns hos knekten.

Torpet var knutet till anställningen

som knekt och familjen måste flytta om knekten avled eller när han fick avsked, vanligen vid 55 års ålder. Det blev ett svårlöst problem när en knekt blev tagen till fånga

Ordet indelning innebar att skatteintäkterna fördelades lokalt till bestämda ändamål, riket var indelat. Militärens indelning gav avlöning till det högre befälet med kronohemman som boställen som måste ligga i området där han förde befäl. Indelningsverket fördelade bördan för försvaret på staten, som stod för befäl, vapen och tyg och på skattebönderna som betalade skatt genom att hålla en knekt. Landborna på adelns gårdar ingick inte i systemet.

Allmän värnplikt (allmän bevärningsinrättning) infördes i Sverige redan 1812 som en följd av napoleonkrigen (men man kunde leja en ersättare). 1892 beslutades att avveckla indelningsverket och det upphörde 1901 men ända fram till 1960-talet fanns indelta knektar som trädde i tjänst vid högtidliga tillfällen.

Husarerna i Almby och Norrbyås hörde till Ö Nerikes Squadron i Livregementets husarer och hade nummer 34 till 44. Från 1780 var övnings- och mötesplats Strömsholms slott och från 1846 Sannahed. Expeditionen fanns i Husarstallet i Örebro.

Soldaterna i Almby och Norrbyås tillhörde Nerikes Regemente med regementschef på Åkesberg i Stora Mellösa. Almbyknektarna hörde till 3:e kompaniet, Örebro kompani med nummer 74 till 80 och kapten i Gräve. Soldaterna i Norrbyås hörde till 4:e kompaniet, Kumla kompani och nummer 1 till 10 med kompanichef i Björka. Mötes- och övningsplats för regementet var Sannahed.

Fram till första halvan av 1800-talet blev landets begåvningsreserv knektar och anställda i 20-årsåldern. De började med 50 dagars rekrytutbildning och därefter 22 dagars regementsmöte varje år på försommaren. Vid dessa tillfällen hade de sin uniform som annars fanns hos rotebonden men under mötet hade de oftast en enklare arbetsuniform. Några knektar blev korpraler och hade som uppgift att se till att nya knektar kunde läsa soldatinstruktionen. Husarerna måste hela tiden se till att hästen mädde bra och tränade.

Egendomligt nog är de unga knektarna oftast gifta med några år äldre kvinnor.

Under 1800-talet försökte rika borgare köpa gårdar med rusthåll för att därigenom undvika skatt.

Ledung.

Troligen hade vi en ett slags hemvärn – ett organiserat självförsvar – under forntiden. Det kallades ledung och är beskrivet i flera landskapslagar från tidig medeltid. Närkes landskapslag är försvunnen och först på 1500-talet finns uppgifter om ledung i vårt landskap och då som skatteunderlag.

Ledung omfattade som mest hela Mellansverige och östra kusten, dock inte Västergötland och inre Småland. Landskapslagarna beskriver ett marint system med stridssnäckor och väl utrustade krigare. Snäckorna – båtarna – skulle ha 12 roddare, 12 ersättare och en styrman, alltså något mindre skepp än vikingaskeppen på Nordsjön. Krigaren skulle ha svärd, spjut, sköld, järnhatt och harnesk samt en båge med 36 pilar. Ställde man inte upp med båt och manskap utkrävdes böter vilket sannolikt blev alltmera vanligt och ledungen blev en ledungsskatt.

Forskare anser att ledungsorganisationen ombildades i slutet av vikingatiden då hundare infördes i Mälardalen och dessa delades in i fyra skeppslag som skulle utrusta var sitt skepp. Skeppslagen var indelade i hamnor och varje hamna skulle

ställa upp med 1 krigare. Hundarets snäckor hade alltså 8 roddarlag och området som ställde upp med dessa kallades tolt. De marina benämningarna kan vara just namn i organisationen och behöver inte innebära att man måste ställa upp med ett skepp men att antalet krigare måste vara uppfyllt. Flera skeppslag fanns i inlandet och Närkes skeppslag hade nog inga skepp i Mälaren.

Sannolikt fanns ledungen tidigare under forntiden. Man höll noga reda på varje gård med namn och förde ihop dem i grupper om tolv. Tolvtalet var grunden i ledungen. Inom tolften fick inte finnas två gårdar med samma namn, inte två Ekeby. Troligen var ledungen kittet som höll ihop den lösa samverkan – en slags federation – som fanns med valda ombud från olika delar av Mälardalen som någon gång träffade den religiöse ledaren, kungen. Fanns inte allvarligt hot hade bönderna inga skäl att engagera sig mera.

PROGRAM HÖSTEN 2022

Onsdag 12 oktober

Almby Trygghetsboende klockan 18.30

Medlemsmöte med beslut om stadgeändring.

KEXFABRIKEN

Örebro har varit känt för skor och kex.

Skofabrikerna sysselsatte flera tusen örebroare-
men kexfabriken betydligt färre.

Åke Johansson

berättar och visar bilder.

Fika till vettigt pris.

Ändring av stadgar för Almby-Norrbyås hembygdsförening.

Stadgarna antagna den 19 januari 1995. Enligt § 7 kan ändring ske genom beslut vid två föreningsmöten varav ett årsmöte. För ändring fordras två tredjedels majoritet.

Nuvarande lydelse: § 4 Föreningsmöten

8. Val av fyra styrelseledamöter av vilka två väljs för två år. Val av tre styrelsesuppleanter för kommande verksamhetsår.

Förslag till ändring:

8. Val av sex styrelseledamöter, av vilka två väljs för två år.

Nuvarande lydelse: § 5. Styrelsen.

Föreningens angelägenheter handhaves av en styrelse bestående av fem ledamöter jämte tre suppleanter. Styrelsen är beslutsfällig när minst halva antalet ledamöter är närvarande.

Förslag till ändring:

Föreningens angelägenheter handhaves av en styrelse bestående av ordförande och sex ledamöter. Styrelsen är beslutsfällig när minst halva antalet ledamöter är närvarande.

HÖSTEN 2022 PROGRAM

Söndag 16 oktober klockan 14.00

Pålsboda Förr och Nu, Industrigatan 4

SMALSPÅRET 122 ÅR

Äntligen kan smalspåret firas. Det gick från Örebro Södra till Pålsboda och vidare mot Finspång

Ole Svensson från Finspong berättar
och vi kan se film och bilder.

Samarrangemang med
Boo, Svennevad och Sköllersta hembygdsföreningar.
Kaffeservering.

Lördag 22 oktober

äppelträdgården i Hidingsta klockan 14.00.

Christer Sandberg

berättar om Carl Strömberg och om trädgården.

Smaka på äpplen och ta med eget fika.

Tisdag 22 november

Almby Trygghetsboende klockan 18.30

ÖSTRA BRANDSTATIONEN

Den nya brandstationen är under byggnad.

Per Reuterhäll berättar.

Fika till självkostnadspris.

Tisdag 10 januari

Almby Trygghetsboende klockan 18.30

Mera om smalspåret.

Läs om din hembygd på Hembygdsportalen och på Arkivcentrum

Kanske du är intresserad av Ormesta så som det sett ut tidigare, av Almby skolans historia, av stationshusen i Mark och vid Hjälmarén, av vassfabriken i Hidingsta, av brandstationer i vårt område eller av hovfotografen Sam Lindskog. Om detta och mycket mycket annat kan du läsa i hembygdsföreningens medlemsblad som i dagsläget är digitaliserade och tillgängliga via Hembygdsportalen från år 2013. Under hösten kommer vi att digitalisera tidigare medlemsblad och andra skrifter som hembygdsföreningen gett ut.

Under sommaren har vi inventerat vårt eget arkiv som kommer att införlivas i vår arkivsamling på Arkivcentrum. Där förvarar vi Medlemsblad, foton från hembygden m.m. Arkivcentrum är öppet för allmänheten och det går att beställa fram dokument från hembygdsföreningens arkivsamling.

*Birgitta Rimsten och
Carin Cullander-Stiberg*

Flickorna på Kexfabriken packar kex.
OBS lådan.

Bildkälla: Örebro stadsarkiv

Markarbetena för den nya brandstationen, Österstationen, har just kommit igång.
Gatan framför hyreshusen leder till vänster fram till Willlys stora parkering.
Foto NA:s fotograf.

Styrelsen

Lars Johansson	Holländareg 22	070-558 99 06 ordf
Fredrik Alvelöv	Drakenbergsg 39	070-760 07 77 kassör
Carin Cullander-Stiberg	Holländareg 24	072-2000698
Ulla Larsson	Stenåsvägen 9B	070-200 89 15
Anne-Marie Franzon	Norrbyås 519	076-714 60 70
Thomas Lydell-Olsén	Ormesta 505	072-176 51 45
Lars Mellberg	Ormesta 517	32 50 19
Birgitta Rimsten	Kumminvägen 130	070-915 28 85

Föreningens postadress:

c/o Lars Johansson, Holländaregatan 22, 702 86 Örebro
e-post: lars.h.johansson@icloud.com

Hemsida: Googla på "Almby-Norrbyås hembygdsförening"

Almby-Norrbyås hembygdsförening är en av 70 föreningar som tillsammans utgör Örebro Läns Hembygdsförbund

Föreningens skrifter finns tillgängliga i bibliotek och arkiv

Medlemsavgiften

75 kr för enskild medlem, 100 kr för familj
till **bankgiro 653-5686** eller
swish 123 002 0834

Betalning nu gäller för 2023.

Brevportot är nu nästan en tredjedel av medlemsavgiften. Kan du tänka dig att få program mm på e-post så sänd ett e-brev till lars.h.johansson@icloud.com

Almby-Norrbyås hembygdsförening är en mötesplats i nutid och ger en inblick i tider som flytt.